

בענין מי שנאבד בשבת או ביו"ט ושאר דינים - שיעור 804

I. כלל גדול בידינו דוחי בהם ולא שימות בהם (ויקרא י"ח - ה) ודרשו וחיי בהם לעולם הבא כי אם תאמר בעולם הזה והלא סופו מת הוא (רש"י שם) ואיתא בירושלמי (יומא זגריסא חתא) דהשואל הרי זה מגונה דאין לישאל שאלה בפקוח נפש דעד שישאל וישיבו לו יבא החולה לידי סכנה והנשאל (שהוא הרב) ה"ז שופך דמים שהיה לו לידרוש ברבים דפקוח נפש דוחה את השבת ולא דרש

II. כללי ספק פיקוח נפש

- (א) לא רק ודאי פיקוח נפש דוחה כל המצות אלא גם ספק (יומא פ"ג - פ"ה וש"ע שכ"ט - ז)
 (ב) גם אם יש ספק בעצם העובדה אם יחיה אח"כ מותר
 (ג) ספק פיקוח נפש אינו סתם ספק השקול אלא אפילו ספק ספקא וספק רחוק ואפילו שלושה ספיקות יחד

III. בענינינו

- (א) כל הזריז לחלל שבת שיש בו סכנה ה"ז משובח אפילו אם מתקן עמו דבר אחר כגון שפירש מצודה להעלות תינוק שנפל לנהר וצד עמו דגים וכן כל כיוצא בזה (שכ"ס - י"ג) ועיין במ"ב (ל"ח) וכ"כ השש"כ (מ"ח - כ"ח) דקטן שאבד ויש מקום לדאגה מותר להודיע על כך למשטרה ומחללין את השבת כדי להצילו (שש"כ ל"ח - ט"ו)
 (ב) חברת הצלה שקיבלו קריאת הצלה האם מותרין לשלוח לשם כמה חברים להתעסק בהצלתו לכאורה תלוי אם הדבר בהול דאם כן יכולין לשלוח לשם כמה מן החברים שמא יקדים אחד לשם יותר ועיין בשו"ע (שכ"ח - ט"ז) שאם רצו עשרה להביא לו גרוגרת הצריך לו לפקוח נפש כולם מקבלים שכר אבל אם צריך רק לאחד לא ישלחו רק אחד
 (ג) להדליק הפנס הבזקה (flashlight) ביום טוב הוא רק איסור דרבנן לרוב הפוסקים והוא הדין לרכוב באוטו ואפשר להמחמיר בשבת לעשותו ע"י נכרי ביו"ט אין להחמיר בענינינו
 (ד) איברא כל מה שאין צריך להענין של הצלה אינו מותר לעשותו אפילו ביו"ט

IV. בשנת תשס"ד היה שאלה לפסם חשש פקוח נפש בשבת הנוגע ל' Remedia infant formula שכבר מתו שלש תינוקות בארץ ישראל בעבורה

(א) שמעתי דבארצות הברית לא חל המכה אפילו על תינוק אחד ורק בארץ ישראל מתו ג' ונחלו עשרים לכן לחלל השבת באיסור תורה ע"י ישראל אין להתיר כמו שכתב המג"א (שט"ז - כ"ג) בענין השממית (spider) וכמו שכתב הערוך השלחן (שט"ז - כ"ז) בענין ספק כלב שוטה וכמו שכתב הרבי עקיבא איגר (ח - ט) ועוד דאין הזמן דחוף ואפשר שיותר קל מיולדת דבאין הזמן דחוף דלדברי הכל נעשה החילול שבת ע"י נכרי וכי מותר להרוג היתוש כי מתו ג' אנשים ממגיפת West Nile? ואפילו המגיפה בעירנו? ולא דמי למי שרואה בשבת תנועה חשודה או אנשים חשודים דשם יזעיק מיד המשטרה דמותר לכבות גחלת כדי שלא יזקו בה רבים (שש"כ ג - מ"ח - ס"ז) וכן בשעה שבטילה המלכות ויד רוצחים וגנבים שולטים הוי בודאי סכנה כדין כותים שצרו עיירות ישראל (שכ"ט - י) וכן מותר לחלל שבת כשהגנב פורץ לדירה וג"כ לקטן שנאבד ויש לדעגה וג"כ בריב אשר עלול להגיע לשפיכת דמים דבכל אלו יש ספק סכנה לפנינו משא"כ אם אין החשש לפנינו וגם אין הזמן דחוף דיש להשהות למוצאי שבת לפרסם הדבר

(ב) אפילו למי שהתיר לחלל השבת לפרסם המצב צריך לעשותו הקל הקל כמו ביולדת (ש"ל) ועיין באג"מ (ד - פ) שצריך נהג נכרי במכונית לחברי הצלה ואפילו שחזר מזה (אג"מ ה - כ"ה) הוא מטעמים אחרים (כ) משום שלא לפרסם לנכרים שיש חברי הצלה (ב) ועוד משום שלא יראו הנכרים דברים שאין החברי הצלה רשות לעשות משא"כ בנ"ד וכ"ש בשאין הזמן בהול

ג) למעשה קשה לדע כל המציאות בשבת גופה אם היה סם המות בהאוכל או לא ולכן מי שפסק לילך המהירות בלא נכרי אין מוחין שלא להיות "פוסק ד' Monday morning" מ"מ אולי יותר טוב ע"י נכרי

ד) שמעתי דבלייל שבת בירושלים ובבני ברק הלכו מכוניות לפרסם הסכנה להאנשים שם והכל ע"י נכרים ומ"מ אלו שהלכו בלא נכרים הם אנשים כשרים ועסקו בעבודת הקודש ויזכו לאריכות ימים טובים אמן סלה

V. שמעתי מעשה באחד מחברי הצלה שהלך בטיפ (scotch tape) ורצה לקרוע הטיפ לתלות המודעה על הכותל ואיש אחד אמר לו שלא לעשות כן ומקבל על עצמו לעמוד שם אם המודעה עד מוצאי שבת והיה שם ריב בדבר עיין בבה"ל (ע"מ - י"ג) דלקרוע הטיפ הוא איסור תורה דהקורע נייר לשנים חייב חטאת ומתירים מלאכת שבת לפקוח נפש דוקא אם צריך המלאכה

VI. ולטלפון לארץ ישראל ע"י יהודי לדע המצב ג"כ צע"ג דאין מחללין השבת למנוע חילול שבת או לבאר אם יש חשש סכנה וע"י נכרי אפשר יש להתיר לידע ידיעות כלליות ופרטיות הנוגעים למצבינו

VII. בענין ספק פיקוח נפש

א) עיין בתשובות וכתבים של החזון איש (מ"ח) דהודעה לציבור למהר למקלט (בשנת ת"ש) נחשב להצלת נפשות אך ליהרר ממלאכה דאורייתא בכל מאי דאפשר כיון שאין כאן שאלת נפשות לפנינו וכדברים רחוקים הרבה אין דנים כפיקוח נפש ותלוי כפי מדת הבטחון מ"מ המחמיר או המיקל בענין זה אין מוחין בידם מ"מ אין יכול לטעון שצריך שיפתחו כל החנויות בשבת בטענת הפסד כל הפרנסה ויבוא לפקו"נ או להתיר חקירות לאותה מכה בשבת דיש לשקול אם הנידן לביטול השבת הוא כחילול השם ובחילול השם יש דין יהרג וא"י וגם זה צריך שיקול הדעת (מעשה בחזון איש אחר המלחמה וגם זה נחשב ביטול שבת ולא נדחה)

ב) אמנם הרואה בשבת תנועה חשודה או אנשים חשודים או חפץ חשוד במקום שבני אדם יעברו שם יזעיק מיד את המשטרה וראייתי דמותר לככות גחלת כדי שלא יזקו בה רבים (שש"כ ה - מ"ח - הערה ס"ה) וע"ע בשו"ת רבי עקיבא איגר (ה - ס) דאחד מאלף יגיע לסכנה לא חשיב ספק סכנה ועיין בשערים מצוינים בהלכה (ז - ז') בשם הרמ"א (ש"ע - ז) דהכל לפי הענין וכ"כ המג"א (ש"ע - ז') בענין השממית ע"ש אמנם עיין עוד בשש"כ (ל"ז - הערה ז) דכל דבר שהעולם חוששים לו משום סכנה הרי הוא בגדר סכנה ועוד יש אומרים דספק סכנה לכל הציבור נידון כספק גם אם הסכנה היא בסכורות נמוכות (רב מ.מ. פרבשטיין אנציקלופדיה רפואות 398-402) כגון היזק דרבים היתירם אפילו איסור דאורייתא (ר"ן על הרי"ף שנת מ"ג: בשם הבה"ג והר"ח) וכגון ממון דרבים נחשב כפיקוח נפש (תוס' סנהדרין כ"ו ד"ה מי שרצו בענין שביעית ורמ"א י"ד ק"ס - כ"ז בענין הלוואה ברבית) לרדת למקלט בעת מלחמה (חזו"א תשובות וכתבים מ"ח) להציל רבים ממיתה מותר לעבור גם על גלוי עריות (תוס' יומא פ"ג ד"ה מה) מותר לחלל שבת גם שהסכנה לא התחיל (שו"ע ש"ע - ו) ולדעתי יש ספק פקוח נפש לרבים בהנ"ל ומחויב לזעוק מיד המשטרה

ג) אמנם בענין היתוש שיש בו West Nile Virus עיין בשש"כ (ל"ז - הערה ז) דכל דבר שהעולם חוששים לו משום סכנה הרי הוא בגדר סכנה וכל דבר שהעולם נוהגים לעשות כן ולא לחוש אין זה בגדר סכנה (בשם רב ש.ז. אויערבך) ועוד יש אומרים דספק סכנה לכל הציבור נידון כספק גם אם הסכנה היא בסכירות נמוכה משא"כ לגבי יחיד (רב מ.מ. פרבשטיין אנציקלופדיה רפואות 398) ולכן להציל רבים ממיתה מותר לעבור גם על גילוי עריות אף שביחיד נפסק שייהרג ולא יעבור (שם 402) שמעתי דרב אלישיב פסק דאין צריך לפחוד מהיתוש אמנם מי שיש בו פחד יותר טוב לצדו ובדיעבד מותר להרגו וכן שמעתי דרב פנחס שיינבערג פסק כעין זה אמנם שמעתי מרב מנשה קליין שאין להתיר בשום אופן שהחשש רחוק מאוד מאוד שזה רק פולוטיק ופרסום המידיעור (media) וסוף דבר דאין מצוה להרוג היתוש ומי שיש פחד מפניהם יותר טוב לצדדם ואולי יש להרגם ד"ע